

Part d'un grup escoltant les explicacions de la guia al Call

Butlletí informatiu d'Antics Escoltes i Guies de la Fundació Josep Sans

Març 2011

Sumari

El call dels jueus de Barcelona	1
Premis Jaume Ciurana	3
Visita a la Basílica dels Sants Just i Pastor i el seu arxiu	4
Assemblea	5
Adhesions	5
Percepcions sobre Cuba	6
Bateig del Parc de Joaquim Miró	8
Agenda	9

El call dels jueus de Barcelona

Montserrat Novell

Fotos: J. Rovira

Una cinquantena d'Antics i Amics ens vam trobar a la Plaça de Sant Jaume, repartits en dos grups de vint-i-cinc, i ens vàrem dirigir per començar la visita al Centre d'Interpretació del Call (Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Placeta Manuel Ribé, s/n).

Vam començar per conèixer la vida d'un dels seus habitants, figura prominent jueva, **Salomó ben Adret de Barcelona** (1285-1310), coetani de Ramon Llull i líder del judaisme, mestre talmudista (*Talmud* mot que

en hebreu significa estudi o ensenyament) i jurisconsult el qual va tenir el títol de *Rabí de Barcelona* (*Rabí* persona que ensenya les posicions ortodoxes de la

religió jueva). Va servir a tres reis com a responsable d'afers de la comunitat jueva. Els dictàmens o **responses** de Salomó (**Vegeu-ne un exemple al requadre**) han estat objecte d'estudi a les acadèmies talmúdiques d'arreu del món. El Rabí Salomó ben Adret deixà una forta petjada dintre la cultura medieval barcelonina.

Qüestió:

Rubèn entrà de nit a casa amb una espelma a la mà, mentre la seva dona dormia i segons que diu trobà un cristià tot nu sota el llit, embolcat amb una capa i calçat amb sandàlies. El cristià li apagà l'espelma, s'abraonà sobre Rubèn i s'esbatussaren amb una gran cridòria. Alguns homes que vivien a la mateixa casa es llevaren i cercaren el cristià, però no el trobaren; només trobaren una camisa i uns calçons, i la dona que s'exclamava del que deia el marit i afirmava que li havien donat la camisa i els calçons per a repassar, car era la feina que solia fer. Després, el marit digué a algunes persones d'aquell lloc que Déu l'en guard de sospitar de la seva dona, i que potser el cristià havia entrat a robar o a forçar-la, o per alguna altra raó. I continuaren vivint com marit i muller.

Al cap d'un temps se n'anaren a viure a Lleida.[...] Alguns amics de la parentela de la dona el van portar davant el consell [de la comunitat], i ell els tornà a contar el fet tal com havia passat. Els membres del consell li preguntaren si havia pensat en algun moment que la seva dona havia comès adulteri amb el cristià. Ell respongué que era possible que en aquells moments pensés que sí. Llavors li digueren que si la cosa havia anat així, aquella dona li era defesa [prohibida] per sempre més. Li feren jurar de seguida que no tornaria mai més a casa d'ell.

Aquell mateix dia l'home comparegué de nou davant la comunitat i manifestà que als seus ulls la muller havia estat sempre honesta i que el que ell havia dit abans ho havia dit induït per gent que li volia mal. I sobre això prestà jurament. Digueu-nos si pot o no pot, a dreta llei, tornar-la a rebre a casa.

Resposta:

Tot home compassiu hauria de considerar aquest cas llargament i examinar-ne atentament tots els detalls per tal de judicar-lo com Déu vol, car és realment indecent d'haver trobat una camisa i uns calçons on era la muller. Si la seva feina, com digué, era de repassar roba i que per a això la hi havien donada, caldria saber si els calçons que trobaren duïen cinyell o no. Si hi ha tirants al cinyell, és evident que no es donen així a cap sastre per a repassar. El cinyell demostra l'existència de tirants i que hi ha quelcom d'indecent. En aquest cas és un deure envers Déu de treure la iniquitat de casa seva [...] De totes maneres, hi ha una llei aplicable a aquest cas. Si el marit no la vol treure de casa per la seva pròpia voluntat, cap tribunal [rabínic] no el pot obligar a fer-la'n fora, ja que la dona no esdevé prohibida al marit, llevat que aquest l'hagi advertida de la seva gelosia i ella hagi estat retreta. Ara, en general, sense aquest advertiment i sense haver estat retreta, no pot ser separada del marit.

Allà varem aprendre també que la paraula *call* significa *carrer petit*. La paraula donà nom a tot el conjunt de carrers ocupats per la comunitat jueva. Tenim un primer conjunt anomenat Call Major i posteriorment, ja al segle XIII s'estengué fora muralla romana formant el Call Menor dels quals es conserven restes al carrer Sant Domènec.

Al carrer de Sant Honorat hi havia un dels portals d'accés al Call, on hi trobem la font, la sinagoga *Poca* i altres construccions.

Ens expliquen que s'han localitzat a la cantonada del Carrer de la Fruita amb Sant Honorat, a la planta baixa, diversos dipòsits (sitges) per emmagatzemar cereals i altres productes de comerç, també s'ha documentat una gran activitat mercantil, això ens denota que ens trobem davant de l'*alfòndec* medieval (vindria a ser un mercat on els mercaders eren acollits i també els seus productes) .

Un dels diversos propietaris que va tenir va ser una acomodada família de la comunitat jueva barcelonina, els Massot Avengenà que el varen vendre després dels avalots contra el call del 5 i 7 d'agost de 1391, tot i això l'espai va seguir estant vinculat a les elits de poder.

Làpida del carrer Marlet

Seguirem el recorregut cap el Carrer Marlet conegut perquè en el número u s'hi troba una **reproducció de la làpida original**, on hi diu: "Fundació Pia de R. Samuel Ha-sardí; el seu llum crema permanentment", en record d'aquesta institució jueva, dedicada a l'acollida de pobres, malalts i viatgers.

Al carrer de Sant Domènec hi havia la **Sinagoga Major** i hi trobem situades les cases dels membres més importants de la comunitat.

Seguirem pels quatre cantons del Call (cruïlla de Banys Nous, Boqueria, Avinyó i Call actuals) on el segle XIII el rei autoritzà l'obertura de portes i finestres a l'antic mur romà. En aquest espai hi trobem *els Banys Nous*, els banys públics medievals de la ciutat (entre el carrer dels Banys Nous i el de la Boqueria actuals), fundats l'any 1160 pel jueu Abraham Bonastruc que van estar en servei fins el segle XVI; amb un espai destinat a *miqvé*, banys de purificació espiritual, mitjançant la immersió total del cos en l'aigua.

Des del Carrer de la Boqueria accedim al Call Menor que tenia comunicació amb el Call Major, el menor estava format per cinc illes de cases amb sinagoga i una plaça al centre. Els seus límits eren els carrers Boqueria, Rauric, de la Lleona i Avinyó. Tenia dues portes d'accés.

Aquest va ser ocupat pels conversos que s'hi establiren amb els seus negocis: sastres, sabaters, orfebres, teixidors...; la sinagoga va ser convertida en església, més tard en convent i actualment és l'església de Sant Jaume.

El cementiri de la comunitat jueva el trobaríem situat a Montjuïc, *mntanya dels jueus*. I també hi tenien terrenys i cases més espaioses, lluny dels estrets carrers del Call.

Els dos grups vam veure i aprendre el mateix, però en recorreguts diferents, i de tant en tant ens anàvem creuant; finalment ens vam ajuntar tots a la Pl. de Sant Jaume altre cop i ens varem acomiadar fins la propera sortida!

Per saber-ne més de Salomó ben Adret, podeu consultar: FELIU, Eduard. «Salomó ben Adret, mestre de la llei jueva». *Tamid* (Barcelona), 4 (2002-2003). Consultable per internet.

XXV PREMIS JAUME CIURANA

Segons que ens informa el company Ramon Bossa, al tancament del termini d'admissió de treballs (28 de febrer passat), s'han rebut una mitjana de sis treballs per categoria. Aviat començarà el jurat la seva feina i s'espera que el veredicte i lliurament dels XXV Premis Jaume Ciurana tingui lloc el mes de maig vinent, i no pels volts de Sant Jordi com era costum fins ara.

VISITA A LA BASÍLICA DELS SANTOS JUST I PASTOR I EL SEU ARXIU

(Dissabte cultural de Febrer del 2011)

Josep Puig i Torres

Dissabte 19 per la tarda ens hem trobat, en la visita cultural prèvia a l'assemblea anual d'Antics Escoltes i Guies, davant de la basílica, a Barcelona.

A la convocatòria ja vam descobrir que visitaríem una basílica i no només una església. Amb el recorregut per la mateixa se'ns presentarien altres aspectes que serien una novetat per a la majoria de nosaltres. El que fa interessant aquest temple és la història que acumula. Arquitectònicament és un edifici gòtic català molt digne però que no arriba a l'esplendor de Santa Maria del Mar, per exemple; tot i que es va construir a la mateixa època al segle XIV.

Es tracta de **la primera parròquia de Barcelona**. Segons antigues tradicions no documentades, l'església fou edificada, a principis del segle IV. Hi ha historiadors que han cregut que la basílica va fer funcions de catedral durant el període arrià, des de principis del segle V i també durant el període musulmà, del 718 al 801 a causa d'haver estat la catedral de Barcelona convertida en mesquita.

A l'interior trobem una nau única, en cinc trams, tancats per les corresponents voltes, amb claus bellament decorades. Totes elles són del segle XIV i XV.

L'altar major actual va ser construït al segle XIX. El presideix una imatge de la Verge de Montserrat, venerada en aquesta parròquia des de temps immemorial.

De les capelles laterals destaca la **capella de Sant Feliu**. Aquesta capella guarda el **retaulle de la Santa Creu** que al segle XVI va ésser sufragat per Jaume Joan de Requesens. El seu altar té els tres notables privilegis concedits per Lluís el Pietós:

- **La Batalla Jutjada** – Els cavallers a l'edat mitjana abans dels duels acudien a l'altar per jurar que jugarien net en el combat.
- **El Jurament dels Jueus** – Quan a Barcelona hi havia un plet entre un cristià i un jueu, calia que primer el jueu jurés solemnement que diria la veritat. El formulari era ple de terrorífics anatemes. Al cristià ja se li suposava que diria la veritat.
- **El Testament Sacramental** – Establia que si un ciutadà de Barcelona, en perill de mort, expressava la seva darrera voluntat davant de testimonis, encara que no hi assistís cap notari, aquest testament tenia valor, si els testimonis que hi eren presents i abans de sis mesos juraven davant de l'altar de Sant Feliu, en presència d'un notari i del rector de Sant Just quina va ser la darrera voluntat del testador.

El primer testament sacramental és de l'any 1082 i el darrer de 1989. El Parlament de Catalunya va derogar el Testament Sacramental, per obsolet, l'any 1991.

Totes aquestes explicacions i d'altres, com la dels beneficiats, ens les va fer l'arxiver de la parròquia Sr. Josep Capdevila, que de manera desinteressada continua una tasca que ja feia el seu sogre. I és que una de les característiques més preuades de Sants Just i Pastor és que no va ser saquejada pels bàrbars de 1936. La seva proximitat amb el Palau de la Generalitat i l'acció sol·lícita del cap d'arxius de la Generalitat Sr. Agustí Duran i Sanpere ho van evitar.

El Sr. Capdevila ens va conduir en l'última part de la visita a les dependències de **l'arxiu de la parròquia**. Es tracta d'un parell d'habitacions en un pis annex. Com que no són massa grans ens vam partir en dos grups de 20 persones aproximadament. Hi ha registre d'enterraments des de l'any 1388, un padró de la parròquia de 1390, està registrada la extremunció de Sant Josep Oriol, hi consta l'enterrament de Pau Claris, i disposa d'una fotografia de la Creu de Martí l'Humà que va desaparèixer després de la guerra del 36. El Sr. Capdevila atén a historiadors i tothom que hi estigui interessat els dilluns per la tarda.

La visita no es va poder estendre més perquè ens esperaven a l'assemblea d'Antics Escoltes i Guies, però realment va ser la descoberta d'una joia desconeguda però ben propera per als que vivim a Barcelona. ✓

Assemblea d'Antics Escoltes i Guies

El passat 19 de febrer vàrem celebrar l'Assemblea a Barcelona. El programa previst pel 2011 està basat en la continuïtat: celebració dels Dissabtes culturals i les Descobertes, publicació del CALIU (exclusivament en format electrònic), atorgament dels Premis Jaume Ciurana, suport a la XarxaMEG, i manteniment del Fons de Solidaritat. Enguany, a més, toca celebrar la Trobada biennal d'Antics Escoltes de Catalunya, València i Mallorca, que tindrà lloc a València i Xàtiva. També es va aprovar un augment de 5€ de les quotes que paguen els col·laboradors.

Trobareu l'acta sencera de l'Assemblea i l'informe de gestió a l'apartat "Notícies" del web de la Fundació Josep Sans: <http://www.fundaciojsans.cat/noticies>

Adhesions

Fent ús de l'autorització rebuda de l'Assemblea, l'Equip Coordinador ha cursat l'adhesió d'Antics Escoltes i Guies a la campanya **Somescola.cat** que defensa l'ús del català com a llengua vehicular de l'ensenyament a Catalunya.

Podeu llegir el seu manifest a:

<http://www.somescola.cat/www/somescola/ca/manifest.html>

COL-LABORACIÓ

Com bé saben els nostres socis i amics, el P. Genís Samper cada any retorna a l'illa de Cuba des del 1994 i en els darrers 8 anys ha anat acompanyat d'antics escoltes. Diverses circumstàncies li han impedit enguany complir el seu "compromís", però els amics cubans no s'han quedat sense visitants: Julita Niubó, Miquel Verdaguer i Carme Gambús hi van anar. Aquí fem un resum de les seves percepcions:

Percepcions sobre Cuba (Febrer-Març 2011)

Miquel Verdaguer, Julita Niubó i Carme Gambús

Un tercer viatge a Cuba (els dos anteriors 2006 i 2008), ens han ajudat a afinar millor les percepcions sobre aquest país i la seva evolució. Hi pot haver-hi, sens dubte, diferents visions. La dels turistes que s'ho volen passar bé, la dels diaris que comenten les notícies des del prisma polític, i en aquest cas, la nostra, la de la realitat del poble de Cuba, dels seus habitants, dels seus problemes, de les seves perspectives de futur, etc. No cal dir que la nostra visió pot considerar-se parcial, ja que no hem pogut tenir contactes amb gent del partit, de l'aparell, o pro-governamentals.

En tots aquests viatges, el contacte directe amb els homes i dones que hi viuen (o sobreviuen), ofereix una informació valuosa. De fet parlem de gent que van viure a cavall de dues èpoques, les darreries d'en Batista i l'inici de la revolució d'en Fidel. Per tant han viscut la nova i molt llarga etapa revolucionària, però amb una referència de l'anterior. Pensem que el contacte directe amb la gent del poble i passejar a peu pels carrers de les ciutats és la millor manera de conèixer la realitat.

És cert que darrerament hem pogut llegir als diaris que s'estava produint una certa obertura de l'actual règim. Les percepcions que s'expliquen a continuació desmenteixen que aquestes mesures aportin cap millora per la vida del dia a dia dels cubans, fins i tot es pot dir que la situació ha empitjorat. En tot cas es tracta de "maquillatge" o millores per a facilitar el turisme.

Les percepcions

-Gairebé tots els cubans, des de què neixen, es pot dir que porten en el seu ADN, el desig i la voluntat de marxar del país. Això comporta que a mesura que ho van aconseguint, van deixant al país els que no ho han aconseguit o no ho aconseguiran mai. Podríem dir-ne un poble de resignats.

-La solució política del país, és a dir el canvi necessari de règim, per a ser legítima, hauria de venir del propi poble, del que hi viu i pateix les dificultats de

supervivència. Solucions des de fora, sigui d'altres països o dels que han marxat, no semblen gens convenients.

-L'ideòleg Martí, tan exalçat per l'aparell dictador, va dir una vegada "*pueblo que emigra, gobierno que sobra*". Sembla que si els que manen ho han llegit, ho han dissimulat molt bé.

-La premsa, la ràdio i la televisió que els cubans poden llegir, escoltar o veure, són només els estatals i els únics existents. L'accés a l'Internet total, està limitat als organismes estatals. Només és possible, però molt controlat, l'accés a l'Internet restringit del correu electrònic. No podem doncs pensar en desenvolupament de xarxes socials (blogs, *facebook*, *twitter* i altres).

-El control és tan fort i tan eficaç, que s'ha aconseguit el que a molts països no han pogut, evitar aparentment la proliferació de la droga.

-La supervivència segueix gràcies a la doble línia d'ingressos: l'oficial i l'extra oficial que permet obtenir ingressos complementaris. Tot plegat desenvolupa unes capacitats admirables dels cubans que saben treure suc d'on sigui. També cal afegir els ingressos provinents dels familiars que viuen ja a fora del país.

-L'Estat ingressa divises que necessita per a poder importar la major part de productes necessaris, a través dels següents canals: els ingressos dels familiars, el turisme i sobretot l'explotació dels professionals (metges, enginyers, tècnics, etc.) que l'Estat presta a altres estats. L'Estat receptor paga els salaris a l'Estat cubà i aquest es queda un elevat percentatge, pagant la resta al professional. Altres exportacions com el rom, el tabac i el sucre, tant pròpies de Cuba, són minoritàries. El peix i la carn, els que s'obtenen en la pròpia Cuba, estan pràcticament vetats als cubans.

-Respecte als productes de primera necessitat, els cubans poden obtenir-los racionats (cada família té una llibreta de racionament) a uns preus més o menys assequibles als seus nivells d'ingressos. Els cubans cobren els seus salaris en pesos cubans que només poden ser utilitzats per a comprar els productes racionats. La resta de productes, que teòricament només poden comprar-los els turistes, es paguen amb pesos convertibles (divises), però el seu nivell de preus és molt superior al dels productes de primera necessitat.

La Virgen del Cobre

La resta de productes, que teòricament només poden comprar-los els turistes, es paguen amb pesos convertibles (divises), però el seu nivell de preus és molt superior al dels productes de primera necessitat.

-Una de les grans novetats actuals és que l'Estat es vol treure de sobre un milió dels seus assalariats dirigint-los a què es facin "*cuentapropistes*", és a

dir, autònoms. Fins ara molts feien aquesta activitat de forma clandestina. Ara haurà de ser legal i també fiscal, és a dir, hauran de pagar al voltant d'un 50% de la seva facturació a l'Estat.

-La situació de moltes famílies és força trista. Molts dels que han marxat, han deixat pares, fills, esposes, marits, etc. Molts s'han tornat a casar i tenen fills aquí i allà. La desestructuració de les famílies és molt generalitzada.

-Com a poble que sofreix, la fe i la religió es mantenen forts, ja que troben el terreny ben abonat. La fe és senzilla i per tant gens complicada. La recent manifestació de devoció a la imatge de la Verge del *Cobre*, que als 400 anys del seu descobriment, l'estant fent peregrinar per tot Cuba. La reacció dels cubans, siguin o no siguin cristians, és molt massiva i exultant.

Missa popular en homenatge a la Verge del Cobre

-Però dins d'aquest panorama tan poc engrescador, cal destacar la lliçó que el poble cubà ens pot donar a molts dels que vivim en aquesta societat tan privilegiada. Tenint poc, saben treure profit de tot, no llencen gairebé res, doncs saben aprofitar-ho. Saben ser austers (ho han de ser). El seu enginy és molt agut per a veure, imaginar, descobrir elements per a la seva supervivència. I tot això contrasta amb el nostre estil de vida occidental, tan consumista i

acostumat a la vida còmoda i fàcil.

No volem deixar de manifestar la nostra esperança de que aquest poble trobarà algun dia –no llunyà– el seu canvi. Segurament, la desaparició dels germans Castro, pot propiciar un nou panorama que cal desitjar no sigui un canvi cruent. ✓

Bateig del Parc de Joaquim Miró

El passat 12 de març s'havia de celebrar a Martorell l'acte de bateig del Parc de **Joaquim Miró i Fisa**, dedicat a qui va ser el fundador de l'Agrupament Escolta Joan XXIII d'aquella ciutat. En el transcurs de l'acte, en que hi participaven totes les unitats de l'agrupament, s'havia de descobrir una escultura d'homenatge a l'escoltisme realitzada per l'artista Paco Arasa, i l'havia de cloure l'alcalde de Martorell, Salvador Esteve. La pluja va obligar a ajornar la festa. ✓

Agenda Agenda

Marc

Divendres, 25 i dissabte, 26.- Trobada d'Antics Escoltes de Catalunya, Mallorca i València, a València i Xàtiva.

Maiq

(Data a confirmar).- Lliurament dels XXV Premis Jaume Ciurana.

Dissabte, 21.- Dissabte cultural: Badalona

Juny

Dissabte, 18 i diumenge, 19.-Descoberta d'estiu: La Noguera.

Octubre

Dissabte, 22.- Descoberta de tardor: L'Espluga de Francolí.

Novembre

(Data a confirmar).- Dissabte cultural.

REDACCIÓ I EDICIÓ:

Rbla. Mn. Jacint Verdaguer, 10

08197 VALLDOREIX

Tel. 935 902 700

anticsescoltes@fundaciojsans.cat

www.fundaciojsans.cat/node/42